

Kis államok az ENSZ-ben

Az ENSZ Alapokmányának 1945-ös elfogadása óta egyre több kis állam jött létre, mára számuk majdnem négyszeresére nőtt. Ma az ENSZ tagságának több mint fele kis állam. Örök kérdés általánosságban a nemzetközi és különösen a multilaterális kapcsolatokban, hogy milyen érdekérvényesítő képessége és fóruma lehet a kis államoknak.

Több szervezetnél, így például az ENSZ-nél azt láthatjuk, hogy a fontosabb döntések meghozatalában (például Biztonsági Tanács-határozatok) a nagyobb, domináns államoknak túlsúlyos szerepe lehet. Ugyanakkor a szervezeteknek van közgyűlése, ahol minden állam azonos szavazattal vehet részt a szervezet tevékenységében. Tekintettel a nagyobb államok súlyára, létkérdés a kisebb államoknak, hogy olyan szerveződésekben vegyenek részt, illetve úgy tudják pozicionálni magukat témafelvetésekkel, aktivitással, szakértelemmel, hogy látható részei és részesei legyenek a nemzetközi folyamatoknak, hallható legyen a hangjuk, és így aktív közreműködői, ne csupán passzív elszenvedői legyenek azoknak. Ahogy egy diplomata találóan megfogalmazta: „ha nem az asztalnál ülsz, akkor felkerülsz az étlapra.”

A Forum of Small States (FOSS) éppen ilyen célokkal pont 30 éve, 1992-ben jött létre New Yorkban. Informális csoportként a kis államokat tömöríti, jelenleg 108 taggal. Kis államként nem területük, hanem lélekszámuk alapján definiálják a tagokat: a határ a 10 milliós lélekszám, melybe mind fejlődő, mind fejlett államok beletartoznak. Az ötlet a multilaterális ügyekben igen aktív Szingapúrtól származik, hogy az ENSZ-ben segítse a kis államok érdekérvényesítését és megjelenési lehetőségeit. A fórum évente többször találkozik, illetve alcsoportokat hozott létre Genfben, Bécsben és Londonban.

A FOSS egyik eredeti célja az volt, hogy javítson a kis államok részvételi arányán az ENSZ fő szerveiben és szakosított intézményeiben. További célként határozták meg, hogy a tagok segítsék egymás jelöltjeit az ENSZ egyes testületeibe történő választásokon, hogy nyomást helyezzenek a nemzetközi közösségre, hogy tartsák be az ENSZ Alapokmányának alapelveit, illetve hogy a csoport konzultatív fórumként szolgáljon bizonyos témákban.

Az ENSZ mellett sok formáció létezik, és általánosságban elmondható, hogy a formációkban részt vevő államok nagyobb érdekérvényesítő képességgel

rendelkeznek: ezeket nagyobb eséllyel hívják meg tárgyalásokra vagy azok előkészítőire, mint az egyes kisebb államokat. A formációk abban is tudnak segíteni, hogy strukturálják az információt, segítsenek az információáramlásban, ami nagy kincs egy olyan környezetben, ahol eleve egyenlőtlenségek adódhatnak abból, hogy a nagyobb országok nagy képviselőket tudnak fenntartani sok diplomatával, így minden egyeztetést és folyamatot nyomon tudnak követni, ezáltal nyilvánvaló előnyre téve szert.

A kis államok tömörülése azért is fontos, mert nemzetközi kérdésekben, ahol azért sokszor a nagy államok dominálnak, a kis államok sajátos szempontrendszerét is meg kell tudni jeleníteni: ez végső soron mindenkinek hasznára válik. Ahogy Vuk Jeremić, az ENSZ Közgyűlésének elnöke megjegyezte: ha valaki, akkor a kis államok értik az inkluzív multilaterális együttműködés lényegét és értelmét, hiszen ők szembesülnek olyan kihívásokkal, amelyekben ezen platformok jelenthetnek megoldást. Közhely, hogy a multilaterális fórumok azért különösen fontosak a kis államok számára, mert itt felerősödhet a hangjuk, hiszen kétoldalú kapcsolatokban aszimmetrikus helyzetben nyilván kisebb érdekérvényesítő képességgel rendelkeznek.

A FOSS fontos platformja lehet annak is, hogy felhívja a figyelmet azokra a tulajdonságaikra, amelyek miatt a kis államok kifejezetten hozzáadott értéket tudnak jelenteni. A kis államok általában gyorsabban tudnak alkalmazkodni új helyzetekhez és kihívásokhoz. Gyorsabban tudnak döntést hozni, jobban figyelemmel vannak a külső tényezőkre és körülményekre. Hajlamosabbak nyitottak lenni mások problémáira, hiszen nem erőből érvelnek. Hozzá tudnak járulni a konfliktusok megoldásához is, hiszen nem nagyhatalmi hozzáállásból indulnak ki, jobban tudnak semlegesek lenni adott esetben. A kis államoknak elemi érdeke a nemzetközi jog betartása (ezért is az egyik cél a FOSS-ban az Alapokmány céljainak betartatása), mert jobban tudnak működni egy kiszámítható, szabályokon és konszenzuson alapuló világban. Ha egyes kis államok kooperatívnak, kiszámíthatónak és jó partnernek tekinthetők, akkor nem feltétlenül fogják csak mellékszereplőnek tekinteni őket.

Több példát is lehet hozni arra, amikor kis államok méretüket meghaladóan jelen vannak egyes folyamatokban, vagy éppen kezdeményezői azoknak. Például Svájc, Szingapúr vagy az észak-európai államok méretükhöz képest kifejezetten aktív és befolyásos szereplőnek számítanak nemzetközi jogi területen. Liechtenstein szinte egyedül vitte végig a Szíriában a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetéséért felelős személyek elleni nyomozást és a büntetőeljárás alá vonásukat segítő nemzetközi, pártatlan és független mechanizmus (Szíria-mechanizmus) megalapítását, illetve hangsúlyosan jelen

Kis államok az ENSZ-ben

van több, a Nemzetközi Büntetőbírósággal kapcsolatos kezdeményezésben. Észtország nagymértékben hozzájárul az információtechnológiai, illetve kiberhadviselés jogi környezetének elemzéséhez. Az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottsága által jelenleg is tárgyalt téma, a tengerszint emelkedésének hatása a nemzetközi jogra, nagy részben kis államok kezdeményezésére került a Nemzetközi Jogi Bizottság elé, hiszen a kis szigetállamok a leginkább veszélyeztetettek. A témában, amely a klímaváltozás egyik következménye és mint ilyen az egész nemzetközi közösséget érinti, kulcsszerepet játszanak a kis államok. A fegyverkereskedelmi egyezmény (Arms Trade Treaty) Costa Rica kezdeményezésére és koncepciója alapján jött létre. Nem utolsósorban pedig Szingapúr, aki egyébként is igen aktívan van jelen multilaterális fórumokon, a FOSS alapításának 30. évfordulója alkalmából létrehozta a „FOSS for Good” csomagot, amelyet az ENSZ Közgyűlése 76. ülészakának kezdetén mutatott be. Célja egy olyan platform létrehozása, amelyen keresztül a kis államok tapasztalatot, jó gyakorlatot és megoldási módozatokat cserélhetnek olyan területeken, ahol a kis államok különösen nehéz kihívásokkal szembesülnek, mint például a Covid-helyreállítás vagy a digitális átállás.

Egy állam nemzetközi relevanciáját tehát nem feltétlenül (csak) a mérete adja, hanem dinamizmusa, ötletei, aktivitása, kezdeményezései. A mai nemzetközi rendszer alapkövének számító szuverenitás elve, illetve az ENSZ Közgyűlésén belül az egy állam egy szavazat elve miatt kis államok álláspontja is kifejezésre juthat, ugyanakkor a valódi érdekérvényesítésben, a folyamatokban való részvételben és azok követésében sokat segítenek a különböző csoportok, így a Forum of Small States. Magyarország a FOSS tagja, és kis államként ugyanúgy segíti az érdekérvényesítésben, mint ahogy ez más kis államokra is jellemző.

2022. február 3.

Felhasznált irodalom

Mahmud, Aqil Haziq: Singapore Tells UN General Assembly it Will Help Small States With Digitalisation and COVID-19 Recovery. *CNA*, 2021. szeptember 26. Online: www.channelnewsasia.com/world/un-singapore-covid-19-digitalisation-aucus-2202446

¹ Aqil Haziq Mahmud: Singapore Tells UN General Assembly it Will Help Small States With Digitalisation and COVID-19 Recovery. *CNA*, 2021. szeptember 26.